

Complementariteit in arbeid- en zorgtijd

Maroesjka Versantvoort

Universiteit Leiden

Programma Hervorming Sociale Zekerheid

Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Afdeling Economie

Steenschuur 25, Leiden

E M.C.Versantvoort@law.leidenuniv.nl

T 071 527 4856

<http://www.hsz.leidenuniv.nl>

JEL-codes J10, J22

Trefwoorden arbeidsparticipatie, combinatie arbeid en zorg, tobit-analyse, gender

Samenvatting

Tijd besteed aan zorg kan beschouwd worden als een vorm van investering in de ontwikkeling van kinderen. Middels het bieden van verschillende verlofmogelijkheden poogt het Kabinet de tijd die ouders besteden aan zorg voor kinderen een positieve impuls te geven. Dit paper analyseert middels ANOVA-analyses en Tobit-regressies van tijdsbestedingsdata voor Nederland de aannemelijkheid van de idee dat een reductie van arbeidstijd leidt tot een verhoging van zorgtijd. De periode die in beschouwing wordt genomen is 1975-79 tot en met 2000-04. De resultaten geven in lijn met de literatuur aan dat verlaging van de arbeidstijd in algemeenheid leidt tot een geringe toename van de tijd besteed aan zorg voor kinderen, zowel voor Nederlandse mannen als voor Nederlandse vrouwen met jonge kinderen. Voor mannen geldt in algemeenheid dat elke 100 minuten reductie in tijd besteed aan betaalde arbeid per dag leidt tot een toename van tijd besteed aan zorg met 4 minuten. Voor vrouwen bedraagt deze toename 17 minuten. Voorts tonen de resultaten aan dat voor vrouwen werkstatus nauwelijks effect heeft op de tijd besteed aan zorg voor kinderen; vrouwen in grote deeltijd- en voltijdbanen besteden minstens zoveel tijd aan zorg voor kinderen als niet werkende vrouwen. Hoewel mannen en vrouwen met jonge kinderen sinds de jaren zeventig gemiddeld substantieel meer tijd zijn gaan besteden aan zorg voor kinderen, lijkt de ontwikkeling in algemeenheid niet te convergeren.

Inleiding

Verhoging van de arbeidsparticipatie staat reeds geruime tijd hoog op de beleidsagenda in Nederland. Die groei zou voor een substantieel deel moeten worden gerealiseerd door de participatiegroei van vrouwen¹. De beleidsfocus lijkt evenwel niet alleen op arbeidsparticipatie te liggen. Ook het creëren van mogelijkheden om werk en tijd voor andere doelen te combineren en meer over de levensloop te spreiden vormt een beleidsdoelstelling van dit kabinet en diens voorgangers. Middels regelingen omtrent levensloop, ouderschaps- en zorgverlof is getracht condities te scheppen voor het vinden van een evenwicht tussen verschillende taken en ervoor te zorgen dat tijd en inkomen op gewenste momenten beschikbaar zijn voor mensen². Bij de introductie van de levenslooptregeling werd voorts de verwachting opgesteld dat de toegankelijkheid van langer durend verlof in het algemeen zou verbeteren³. De doelstelling van de wet op het ouderschapsverlof en later de wet arbeid en zorg is de combinatie van arbeid en zorg makkelijker te maken. Hierdoor kan het voor vrouwen aantrekkelijker worden om te gaan of te blijven werken en worden mannen gestimuleerd om meer zorgtaken op zich te nemen, zo is de idee^{4,5}. Daarnaast zou een dergelijk verlof positieve impulsen kunnen geven aan de ouder-kindhechting en de kwaliteit van opvoeding in brede zin.

Bovengenoemde verwachtingen rusten mede op de verwachting dat via levensloop-, ouderschaps-, en zorgverlofregelingen vrijgekomen arbeidstijd ingevuld wordt met zorgtijd. In dit paper staat de analyse van deze hypothese centraal. De vraag die daarbij leidend is, is de volgende:

In hoeverre leidt een reductie van arbeidstijd tot een verhoging van zorgtijd?

Aan de hand van tijdsbestedingsdata van verschillende groepen personen in Nederland wordt getracht een antwoord te vinden op deze vraag en wordt zodoende de waarschijnlijkheid van bovenstaande veronderstelling onderzocht. Daar voor Nederland geen koppeling beschikbaar is tussen data omtrent gebruik van diverse verlofregelingen en omtrent tijdsbesteding, bezien we deze relatie indirect. We analyseren in hoeverre voltijdwerkende, deeltijdwerkende en niet-

---

¹ Miljoenennota 2009.

² Memorie van Toelichting Wetsvoorstel Levenslooptregeling, 2003.

³ Idem.

⁴ Memorie van Toelichting Wet op het Ouderschapsverlof.

⁵ Niet alleen bij beleidsmakers heeft de idee dat een toename van zorgtijd bij mannen als strategie kan worden beschouwd voor (1) gelijke behandeling van mannen en vrouwen, (2) verhoging van welzijn van kinderen en (3) vermindering van spanningen bij de combinatie van arbeid en zorg postgevat. Ook in de wetenschappelijke literatuur heeft deze verwachting behoorlijke aandacht gekregen (zie Gornick en Meyers, 2003, Hochschild, 1995, Knijn en Kremer, 1997, Mc Donald, 2000).

werkende vrouwen en mannen verschillen in de tijd die zij besteden aan zorg en welke factoren ten grondslag liggen aan eventueel te constateren verschillen. Een belangrijk voordeel van tijdsbestedingsdata ten opzichte van andersoortige data is dat tijdsbestedingsdata de tijd besteed aan zorg niet meenemen als “restcategorie”, maar inzichtelijk maken middels bijgehouden tijdsdagboeken. Problematisch bij een (restcategorie)benadering is dat veranderingen in aantal uren betaald werk veelal direct een evenredige -uur voor uur- verandering in zorg impliceren.

De opbouw van dit paper is als volgt. In de volgende paragraaf wordt een uiteenzetting gegeven van relevante inzichten uit de theoretische en empirische internationale literatuur aangaande de relatie tussen arbeid- en zorgtijd. De daaropvolgende paragraaf richt zich op analyse van gegevens voor Nederland. Middels ANOVA- en Tobit analyses wordt getracht inzichtelijk te maken hoe de relatie tussen arbeid- en zorgtijd er uit ziet voor mannen en vrouwen met zeer jonge kinderen in Nederland. Het paper eindigt met een discussie.

Inzichten uit theoretische literatuur

In de theoretisch georiënteerde literatuur die zowel arbeid- als zorgtijd behandelt, ligt de focus op het bieden van verklaringen voor de verdeling van taken c.q. werkzaamheden tussen partners binnen huishoudens. De afgelopen decennia zijn daartoe verschillende perspectieven ontwikkeld. Een perspectief dat veelvuldig gebruikt wordt, betreft het huishoudensproductiemodel van Becker (1991) waarin gesteld wordt dat partners in een huishouden zodanig specialiseren en de taken zodanig verdelen dat efficiency en output gemaximaliseerd worden. Het comparatieve voordeel dat vrouwen veelal hebben in zorg en het uitvoeren van huishoudelijk werk resulteert in specialisatie in deze activiteiten. Het comparatieve voordeel van mannen in het genereren van inkomen resulteert in hun specialisatie in het uitvoeren van betaald werk buitenshuis. Wanneer het comparatieve voordeel van vrouwen in het uitvoeren van betaalde arbeid stijgt, zullen zij meer tijd daaraan besteden. Deze tijd zal ten koste gaan van onbetaalde arbeid binnenshuis (zorg en huishoudelijke arbeid) of van te genieten vrije tijd (afhankelijk van het relatieve nut dat ontleend wordt aan huishoud- en zorgproductie danwel vrije tijdbeleving), zo is de redenering binnen dit perspectief. Het model houdt geen rekening met andersoortige activiteiten, zoals slapen, persoonlijke verzorging of vrijwilligerswerk. Een perspectief in het verlengde van het productiemodel van Becker betreft het *relativeresources*-perspectief. Dit perspectief gaat er vanuit dat de wijze waarop in een huishouden omgegaan wordt met onbetaalde arbeid de machtsrelaties tussen partner weergeeft. De hoogte van de relatieve bronnen van elk van de partners bepaalt de hoeveelheid zorg en huishoudelijke arbeid die uitgevoerd wordt door elk van

de partners. Een relatief hoog inkomen en een relatief hoge opleiding laten zich vertalen in meer macht in een relatie, wat een lagere bijdrage aan de hoeveelheid te verrichten onbetaalde arbeid in een huishouden impliceert (Bianchi et al., 2000, Brines, 1993, 1994). Volgens dit perspectief leidt een stijging van de relatieve macht tot een verhoging van tijd besteed aan betaalde arbeid en een verlaging van tijd besteed aan onbetaalde arbeid. Terwijl het productiemodel van Becker ook vrije tijd expliciet meeneemt, beperkt dit model zich tot de categorieën betaalde arbeid, zorg en huishoudelijk werk en gaat het uit van substitutie tussen deze categorieën. Een derde perspectief betreft het *economicdependency*-model. Dit model hanteert dezelfde redeneerlijn als het *relativeresources*-perspectief, maar is minder algemeen (Hallerod, 2005). Het gaat expliciet in op de wijze waarop de verdeling van inkomen uit arbeid de arbeidsverdeling tussen partners bepaalt. Vrouwen en mannen worden verondersteld een zakelijk contract te hebben, waarin onbetaalde arbeid en arbeid een plaats hebben. De meest verdienende partner wordt verondersteld een deel van zijn of haar inkomen over te hevelen naar de minst verdienende partner. Van deze minst verdienende partner wordt in ruil voor het ontvangen inkomen verwacht dat hij of zij een groter deel van de uit te voeren onbetaalde arbeid in het huishouden uitvoert (Brines, 1994, Hallerod, 2005). Terwijl het huishoudensproductie-model van Becker een streven naar nutsmaximalisatie op huishoudensniveau veronderstelt, gaan de laatst genoemde perspectieven er vanuit dat individuen proberen hun individuele nut te maximaliseren. Terwijl het *relativeresources*-perspectief veronderstelt dat de partner met het hoogste (te verdienen) inkomen zich uitkoopt als het gaat om het uitvoeren van onbetaalde arbeid in het huishouden, stelt het *economicdependency*-model dat de minstverdienende partner onbetaalde arbeid in het huishouden inzet om toegang te krijgen tot (een groter deel van) het huishoudinkomen. Naast deze drie economisch georiënteerde perspectieven wordt ook het *gender*perspectief genoemd als verklaringsmodel voor arbeid- en zorgafstemmingen en arbeidsverdelingen binnen huishoudens. Vanuit dit perspectief dienen huishoudelijk werk en zorg voor kinderen te worden gezien als een symbolische weerslag van *gender*-relaties. Dit perspectief benadrukt dat onbetaalde arbeid in een huishouden geen neutrale betekenis heeft, maar dat de wijze waarop mannen en vrouwen in een huishouden omgaan met huishoudelijk werk, uitdrukking geeft aan de *gender*-relaties in dat huishouden (Bianchi et al., 2000, Ferree, 1990). Wanneer partners in een huishouden huwen en “man” en “vrouw” worden, impliceert dit volgens South en Spitze (1994) en Gupta (1999) een toename in de tijd besteed aan onbetaalde arbeid door de vrouw en een afname door de man die verder gaat dan verwacht zou kunnen worden op basis van comparatieve voordelen van tijdsbesteding tussen partners (zie Brines, 1994).

Inzichten uit empirische literatuur

Empirisch onderzoek naar de relatie tussen tijd besteed aan betaalde arbeid en tijd besteed aan zorg voor kinderen heeft de afgelopen decennia de nodige aandacht gekregen in de literatuur, met name in de Verenigde Staten en in beperktere mate in Scandinavië. In onderstaande paragraaf wordt een uiteenzetting gegeven van inzichten uit deze literatuur. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen onderzoek naar de relatie tussen tijd besteed aan betaalde arbeid en tijd besteed aan zorg, naar de relatie tussen tijd besteed aan betaalde arbeid en kwaliteit van opvoeding (wat vaak als een resultante van tijd besteed aan zorg voor kinderen wordt beschouwd) en de relatie tussen opname van verlof en tijd besteed aan zorg voor kinderen.

Relatie werkstatus – tijd besteed aan kinderen

Uit verschillende empirische tijdsbestedingsstudies blijkt dat werkzame vrouwen met jonge kinderen minder tijd besteden aan zorg voor kinderen dan niet-werkzame vrouwen met jonge kinderen, maar dat het verschil in tijd besteed aan zorg veel minder is dan het verschil in tijd besteed aan betaalde arbeid (Bryant en Zick, 1996a, 1996b, Gershuny en Robinson, 1988, Nock en Kingston, 1988, Sandberg en Hofferth, 1999). Hoewel eenduidigheid bestaat in de verschillende studies over de richting van de relatie tussen arbeidsparticipatie en zorg voor kinderen, zijn de schattingen van de verschillen in tijd besteed aan zorg voor kinderen tussen werkzame en niet-werkzame moeders nogal verschillend. Volgens OLS-regressieanalyses van Nock en Kingston (1988) voor de Verenigde Staten betekent elk uur participatie tussen 15:00 en 18:00 uur een reductie van 42 minuten in tijd besteed aan zorg voor kinderen, terwijl elk uur participatie tussen 9:00 en 15:00 uur een reductie van 22 minuten betekent. Bryant en Zick (1996) komen op basis van Tobitregressies tot een reductie van drie minuten in tijd besteed aan directe zorg voor kinderen van elk extra uur besteed aan betaalde arbeid. Sandberg en Hofferth (2001, 2005) komen voor de Verenigde Staten middels shift-shareanalyse tot de conclusie dat kinderen van 0-12 jaar van moeders die werkzaam zijn op de arbeidsmarkt gemiddeld 14 procentpunt minder tijd doorbrengen met hun moeders dan kinderen van 0-12 jaar wiens moeder niet participeert.

In tegenstelling tot vrouwen met jonge kinderen is de relatie tussen tijd besteed aan betaalde arbeid en tijd besteed aan zorg voor kinderen niet noodzakelijk negatief voor mannen (Gauthier et al. (2004), Bianchi (2000), Fisher et al. (1999) en Bittman (1999)). Richten we ons op de aandelen van mannen en vrouwen in het uitvoeren van onbetaalde arbeid binnenshuis (waaronder een substantieel deel zorg voor kinderen), dan toont internationaal vergelijkend onderzoek van

Gershuny en Sullivan (2003) aan dat hoewel het aandeel van vrouwen in betaalde arbeid sterk steeg de afgelopen decennia in verschillende landen het aandeel van mannen in het uitvoeren van onbetaalde arbeid daarbij achterblijft. Zij laten verder zien dat het aandeel van mannen in het uitvoeren van onbetaalde arbeid (in tijd gemeten) convergeert in de tijd voor de verschillende Europese landen, Noord-Amerika en Canada en plaats, gezien de grote mate van verscheidenheid in gevoerd sociaal beleid in de verschillende onderzochte landen, vraagt tekenen bij de invloed van sociaal beleid op het aandeel van mannen in het uitvoeren van onbetaalde arbeid. In een recenter paper stelt Sullivan samen met Coltrane (2008) evenwel dat niet alleen de landen convergeren, maar dat ook de aandelen van mannen en vrouwen in het uitvoeren van onbetaalde arbeid in huishoudens convergeren voor de Verenigde Staten (evenals Gauthier et al., (2004) voor Canada). De idee dat de invloed van sociaal beleid op de aandelen van mannen en vrouwen in de tijd die besteed wordt aan zorg voor kinderen beperkt is (zie Gershuny en Sullivan (2003), wordt verder ondersteund door onderzoek van Knudsen en Waerness (2008)). Zij concluderen dat die aandelen met name bepaald worden door micro-factoren. Onderzoek van Hook (2006) concludeert in tegenstelling tot de voorgenoemde papers dat indicatoren van sociaal beleid als recht op en duur van ouderschapsverlof wel degelijk van invloed zijn op de tijd die mannen aan onbetaalde arbeid besteden. Echter, deze studie toont daarnaast ook aan dat beleid gericht op stimulering van zorgverlof voor vrouwen het aandeel van mannen in het uitvoeren van onbetaalde arbeid doet dalen.

Relatie werkstatus – kwaliteit opvoeding (ontwikkeling kind(eren))

Verschillende studies zijn gewijd aan de relatie tussen werkstatus van ouders en ontwikkeling van hun kinderen. De empirische resultaten blijken evenwel tegenstrijdig; zie voor een uitgebreid overzicht Pailhé en Solaz (2008, p.214). Zo vinden Greenstein (1995) en Hill et al. (2005) een negatieve impact van het uitvoeren van betaalde arbeid door de moeder op de ontwikkeling van de kinderen, met name gedurende het eerste levensjaar van de kinderen. Ook Belsky en Eggebeen (1991) komen tot deze conclusie. Stafford (1987) vindt een negatief effect van de arbeidsparticipatie van de moeder op de schoolresultaten van basisschoolleerlingen. Baydar en Brooks-Gunn (1991) komen - voor blanke families - tot een negatief effect op testresultaten⁶ van jonge kinderen. Ook Vandell en Corasaniti (1990) concluderen dat relatief lage testcores voor acht-jarige meisjes mede veroorzaakt worden door de arbeidsparticipatie van de moeder in de eerste levensjaren van deze kinderen. Parcel en Menaghan (1994) concluderen daarentegen dat

---

⁶ Het gaat hier om PPVT (Peabody Picture Vocabulary Test) scores om de intellectuele ontwikkeling van kinderen te meten.

slechts sprake is van een negatieve relatie tussen werkstatus van de moeder en cognitieve en intellectuele ontwikkeling van het kind wanneer het werk van de moeder samenvalt met een andere “stressvolle” situatie, zoals extreem lange werkdagen van de vader of de geboorte van een ander kind. Ook James-Burdumy (2005) stelt dat er slechts gering bewijs is dat betaalde arbeid door de moeder negatieve effecten heeft op de toetsresultaten van jonge kinderen. Ook andere studies, zoals van Desai et al. (1989), Leibowitz (1977) en Blau en Grossberg (1992) vinden dat het effect van betaalde arbeid door de moeder op PPVT-toetsresultaten van hun kinderen verwaarloosbaar is, dan wel niet aanwezig. Analyses van Harvey (1999) suggereren dat een hogere participatiegraad van moeders samengaat met lagere toetsresultaten bij jongeren kinderen, terwijl geen effect gevonden wordt bij oudere kinderen. Muller (1995) concludeert dat kinderen uit groep acht beter presteren wanneer hun moeder niet voltijds participeert. Vandell en Ramanan (1992) komen als één van de weinigen tot de conclusie dat betaalde arbeid door de moeder hogere test scores⁷ van de kinderen impliceert. Hun steekproef beperkte zich tot de lagere inkomensgroepen. De idee dat juist voor lage inkomensgroepen de arbeidsparticipatie van de moeder de ontwikkeling van de kinderen op een positieve manier beïnvloed werd in een eerdere studie ook aangetoond door Cherry en Eaton (1977) en Rieber en Womack (1968).

Relatie verlof – tijd besteed aan kinderen

Onderzoek van Brandt en Kvande (2002) laat zien dat de vormgeving van beleid gericht op stimulering van verlof van invloed is op de consequenties. Door het instellen van vaderschapsquota⁸ in Noorwegen, maakt een ruime meerderheid van de mannen met jonge kinderen (80 procent) gebruik van het recht op ouderschapsverlof. In landen waar deze oormerking niet geldt, is de opname door vaders veel geringer. Bezien we de consequenties van opname van zorg- en ouderschapsverlof voor tijd besteed aan zorg, dan blijkt dit verlof - voor mannen - niet zondermeer te leiden tot een toename van de zorgtijd. Breed internationaal onderzoek van Hook (2006) laat zien dat opname van ouderschapsverlof de tijd besteed aan zorg voor kinderen door zowel mannen als vrouwen verhoogd. Zoals hiervoor aangegeven leidt opname van ouderschapsverlof door de vrouw evenwel tot een reductie van tijd besteed aan zorg voor kinderen door de man volgens dit onderzoek. Seward et al. (2006) laten in een studie naar de relatie tussen ouderschapsverlof opgenomen door vaders en hun betrokkenheid bij de zorg voor

---

⁷ Het gaat hier om Peabody Individual Achievement Test (PIAT) scores.

⁸ Deze houden in dat vier van de 42 (bij 100 procent doorbetaling) of 52 (bij 80 procent doorbetaling van het loon) weken ouderschapsverlof waarop Noorse ouders recht hebben, alleen opgenomen kunnen worden door vaders. Met deze quota wordt enerzijds beoogd de zorg door vaders te intensiveren en het contact tussen vaders en hun kinderen te versterken en anderzijds de “last” van de combinatie van arbeid en zorg (meer) te verdelen tussen beide ouders (zie Brandt en Kvande, 2002).

hun kinderen voor de Verenigde Staten zien dat vaders die kiezen voor ouderschapsverlof niet meer tijd besteden aan de zorg voor hun kinderen dan vaders die daarvoor niet (kunnen) kiezen. Inkomen, opleiding en de emancipatoire ideeën van de vader bleken meer van invloed op die zorgtijd. Ook VandeWeyer en Glorieux (2008) concluderen voor België dat vaders die kiezen voor een voltijd loopbaanonderbreking tijdens die onderbreking nauwelijks meer tijd besteden aan zorg. Meer dan de helft van de mannen die kiezen voor een voltijd loopbaanonderbreking doen dat namelijk om een andere baan te proberen. De (minderheid van) mannen die daarvoor niet kiezen –en dus geen andere werkverplichting hebben tijdens hun verlof- besteden daarentegen 43 procent van de vrijgekomen tijd aan zorg en huishouden. Onderzoek van Hook (2006) concludeert in tegenstelling tot de voorgenoemde papers dat indicatoren van sociaal beleid als recht op en duur van ouderschapsverlof wel degelijk van invloed zijn op de tijd die mannen aan onbetaalde arbeid besteden. Echter, deze studie toont daarnaast ook aan dat beleid gericht op stimulering van zorgverlof voor vrouwen het aandeel van mannen in het uitvoeren van onbetaalde arbeid doet dalen.

Op basis van bovenstaand overzicht kan gesteld worden dat internationaal onderzoek op hoofdlijnen laat zien dat: (1) de relatie tussen arbeidstijd en tijd besteed aan zorg voor kinderen negatief is voor vrouwen, hoewel bij toename van arbeidstijd de hoeveelheid ingeleverde zorgtijd kleiner is dan de hoeveelheid extra arbeidstijd; (2) het verschil in zorgtijd tussen werkende en niet-werkende vrouwen beperkt is; (3) de relatie tussen tijd besteed aan betaalde arbeid en tijd besteed aan zorg voor kinderen niet noodzakelijk negatief is voor mannen; (4) de tijd besteed aan zorg voor kinderen in de tijd lijkt te convergeren voor mannen en vrouwen; (5) hoewel het verschil in zorgtijd tussen werkende en niet-werkende vrouwen beperkt is, het effect van arbeidsparticipatie door vrouwen op de ontwikkeling van kinderen niet positief lijkt, uitgezonderd de kinderen uit de laagste sociale klassen; (6) voor mannen een (tijdelijke) reductie van hun arbeidstijd niet automatisch leidt tot een toename van zorgtijd, terwijl een dergelijke reductie door en voor vrouwen leidt tot een stijging in hun aandeel in het uitvoeren van onbetaalde arbeid.

In de volgende paragrafen analyseren we in hoeverre bovenstaande bevindingen die betrekking hebben op de relatie tussen arbeidstijd en zorgtijd ook voor Nederland gelden. We toetsen of sprake is van eenzelfde mate van tijdsbesteding aan zorg voor kinderen door voltijdwerkende, deeltijdwerkende en niet-werkende vrouwen en mannen. Verder gaan we na welke factoren ten grondslag liggen aan eventueel te constateren verschillen, waarbij we ons met name richten op de werkstatus van de partner. Gelden de verschillen in impact van werkstatus van de partner voor

mannen en vrouwen - zoals naar voren komen uit de internationale literatuur – ook voor Nederland?

Data – beschrijvende analyse

De data zijn ontleend aan de Multinational Time Use Study (MTUS). Voor Nederland zijn 13.635 records beschikbaar voor de periode 1975-79 tot en met 2000-04. Allereerst bezien we in tabel 1 de ontwikkeling van de gemiddelde tijdsbesteding aan betaalde arbeid, huishoudelijk werk en zorg voor kinderen gedurende afgelopen decennia⁹. Daarbij focussen we ons op personen met thuiswonende kinderen waarvan het jongste kind 4 jaar of jonger is. Van deze mensen kan verwacht worden dat sprake is van enige mate van zorgvraag.

Tabel 1: Ontwikkeling gemiddelde^a tijdsbesteding van mannen en vrouwen (in minuten per dag besteed aan bepaalde activiteiten) over verschillende perioden

Cluster a: Mannen en vrouwen met thuiswonende kinderen, jongste kind jonger dan 5 jaar

Activiteit	1975-79	1980-84	1985-89	1990-94	1995-99	2000-04
<i>Mannen (N)</i>	199	418	425	389	397	96
Betaalde arbeid	312	315	327	363	348	394
Zorg voor kinderen	24	26	30	33	35	63
Huishoudelijk werk	68	69	76	77	91	77
Opleiding/scholing	10	16	12	11	11	4
Vrijwilligerswerk	13	13	12	15	19	4
Mantelzorg	33	34	40	32	37	25
Vrije tijd	305	292	298	266	264	223
Overige tijd	676	675	644	644	634	650
Totaal	404	410	434	473	474	534
categorieën “werk” ^{**}						
Totaal	1440	1440	1440	1440	1440	1440
<i>Vrouwen (N)</i>	198	421	439	431	450	98
Betaalde arbeid	31	44	49	64	90	109
Zorg voor kinderen	61	67	81	82	80	147
Huishoudelijk werk	279	283	274	266	254	223
Opleiding/scholing	10	12	8	12	9	5
Vrijwilligerswerk	7	10	14	11	13	6
Mantelzorg	41	41	36	32	33	27
Vrije tijd	307	285	294	282	274	231
Overige tijd	704	699	683	691	686	692
Totaal categorieën “werk”	371	393	405	412	425	479
Totaal	1440	1440	1440	1440	1440	1440

^{**} Bestaand uit betaalde arbeid, zorg voor kinderen en huishoudelijk werk.

⁹ Zie bijlage 1 voor een uiteenzetting van de samenstelling van deze variabelen.

Bron: Multinational Time Use Study data.

De cijfers laten zien dat zowel mannen als vrouwen met jonge kinderen gedurende de afgelopen decennia gemiddeld steeds meer tijd zijn gaan besteden aan de zorg voor hun kinderen. Zo besteedde een Nederlandse vrouw met tenminste één kind van 4 jaar of jonger in de periode 1975-79 gemiddeld 61 minuten per dag aan zorg voor kinderen. In de periode 2000-04 is dit gemiddelde opgelopen tot 147 minuten per dag. Een Nederlandse man besteedde in 1975-79 gemiddeld 24 minuten per dag aan zorg voor kinderen en in 2000-04 gemiddeld 63 minuten per dag. Deze ontwikkelingen gingen gepaard met een sterke toename van de tijd besteed aan betaalde arbeid door vrouwen, van gemiddeld 31 minuten per dag voor vrouwen met kinderen met tenminste één kind jonger dan 5 jaar in 1975-79 naar gemiddeld 105 minuten in 2000-04. Ook voor mannen met jonge kinderen nam de gemiddelde tijd besteed aan betaalde arbeid toe, van 312 minuten per dag in 1975-79 tot 394 in 2000-04, hoewel procentueel minder sterk dan voor vrouwen. In diezelfde periode daalde de tijd die vrouwen gemiddeld besteden aan huishoudelijk werk en steeg de tijd die mannen daaraan gemiddeld besteden. In 2000-04 bedroeg de tijd die Nederlandse mannen met tenminste één kind onder de 5 jaar gemiddeld aan zorg voor kinderen besteedden ongeveer 43 procent van die van Nederlandse vrouwen, terwijl dit in de periode 1975-79 39 procent was. Daar staat tegenover dat in 1975-79 de tijd die vrouwen met kinderen onder de 5 jaar gemiddeld aan betaalde arbeid besteedden 10 procent van die van mannen met kinderen onder de 5 jaar was, terwijl dit percentage in 2000-04 opgelopen is tot 28 procent. Tussen 1975-79 en 2000-04 zijn mannen met tenminste één kind onder de 5 jaar gemiddeld 82 minuten per dag meer gaan besteden aan betaalde arbeid, 39 minuten per dag meer tijd aan zorg voor kinderen en 9 minuten per dag meer gaan besteden aan huishoudelijk werk. Voor vrouwen met zeer jonge kinderen is de toename in betaalde arbeid 78 per dag minuten en zorg voor kinderen 86 minuten per dag. Daar staat tegenover dat vrouwen in deze periode minder tijd zijn gaan besteden aan huishoudelijk werk, namelijk gemiddeld 56 minuten minder per dag. Opvallend is verder dat zowel mannen als vrouwen de afgelopen decennia minder tijd overhielden voor vrije tijd. De “winst” die geboekt is op de terreinen van arbeid en zorg lijkt gerealiseerd te zijn door het inleveren van gemiddeld meer dan een uur vrije tijd per dag voor zowel mannen als vrouwen.

Anova analyse

Om vervolgens te bezien of sprake is van verschillen in tijd besteed aan zorg voor kinderen tussen werkzame (voltijd dan wel deeltijd) en niet werkzame personen is vervolgens een One Way ANOVA analyse uitgevoerd. Tabel 2 geeft de resultaten hiervan weer.

Tabel 2: Vergelijking gemiddelden personen met minimaal één kind jonger dan 5 jaar, vanaf 1995 – ANOVA One Way

Cluster a: Vergelijking man – vrouw, voor niet werkzame en werkzame personen

Gender	Werkstatus	Categorie	Mean	F	p
Vrouwen	Werkzaam	Betaalde arbeid	172	514,605**	0,000
Mannen			384		
Vrouwen		Zorg voor kinderen	87	112,425**	0,000
Mannen			40		
Vrouwen		Huishoudelijk werk	212	782,793**	0,000
Mannen			78		
Vrouwen	Niet werkzaam	Betaalde arbeid	13	43,502**	0,000
Mannen			86		
Vrouwen		Zorg voor kinderen	97	19,459**	0,000
Mannen			44		
Vrouwen		Huishoudelijk werk	287	39,411**	0,000
Mannen			200		
Vrouwen	Werkzaam 1-20 uur	Betaalde arbeid	127	15,039**	0,000
Mannen			240		
Vrouwen		Zorg voor kinderen	90	0,099	0,754
Mannen			82		
Vrouwen		Huishoudelijk werk	236	11,190**	0,001
Mannen			156		
Vrouwen	Werkzaam 20-32 uur	Betaalde arbeid	242	4,278*	0,042
Mannen			298		
Vrouwen		Zorg voor kinderen	59	5,136*	0,026
Mannen			95		
Vrouwen		Huishoudelijk werk	172	40,646**	0,000
Mannen			89		
Vrouwen	Werkzaam minimaal 32 uur	Betaalde arbeid	319	13,253**	0,000
Mannen			394		
Vrouwen		Zorg voor kinderen	77	20,891**	0,000
Mannen			37		
Vrouwen		Huishoudelijk werk	140	52,752**	0,000
Mannen			74		

Cluster b: Vergelijking werkzaam en niet-werkzaam, voor mannen en vrouwen

Gender	Werkstatus	Categorie	Mean	F	P
Vrouwen	Werkzaam	Betaalde arbeid	172	425,665**	0,000
	Niet werkzaam		13		
	Werkzaam	Zorg voor kinderen	87	2,456	0,118
	Niet werkzaam		97		
	Werkzaam	Huishoudelijk werk	212	140,69**	0,000
	Niet werkzaam		287		
	Werkzaam 1-20 uur	Betaalde arbeid	126	77,095**	0,000
	Werkzaam 20-32 uur		242		
	Werkzaam minimaal 32 uur		319		
	Werkzaam 1-20 uur	Zorg voor kinderen	90	0,650	0,523
	Werkzaam 20-32 uur		95		
	Werkzaam minimaal 32 uur		77		
	Werkzaam 1-20 uur	Huishoudelijk werk	236	45,001**	0,000
	Werkzaam 20-32 uur		173		
	Werkzaam minimaal 32 uur		140		
Mannen	Werkzaam	Betaalde arbeid	384	221,684**	0,000
	Niet werkzaam		86		
	Werkzaam	Zorg voor kinderen	40	0,360**	0,549
	Niet werkzaam		44		
	Werkzaam	Huishoudelijk werk	78	140,065**	0,000
	Niet werkzaam		199		
	Werkzaam 1-20 uur	Betaalde arbeid	240	14,190**	0,000
	Werkzaam 20-32 uur		298		
	Werkzaam minimaal 32 uur		394		
	Werkzaam 1-20 uur	Zorg voor kinderen	82	6,349**	0,002
	Werkzaam 20-32 uur		59		
	Werkzaam minimaal 32 uur		37		
	Werkzaam 1-20 uur	Huishoudelijk werk	156	11,450**	0,000
	Werkzaam 20-32 uur		89		
	Werkzaam minimaal 32 uur		74		

** Significant met 99 procent zekerheid.

* Significant met 95 procent zekerheid.

Bron: eigen berekeningen op basis van M TUS data.

Zowel voor niet werkzame vrouwen en mannen met kinderen jonger dan 5 jaar als voor werkzame vrouwen en mannen is getoetst of zij gemiddeld evenveel tijd besteden aan de onderscheiden activiteiten. De testresultaten geven aan dat zowel bij de werkzame als bij de niet-werkzame personen sprake is van significante verschillen in tijd besteed aan de drie activiteiten tussen mannen en vrouwen. De resultaten tonen verder aan dat vrouwen en mannen met zeer jonge kinderen die werkzaam zijn in kleine deeltijdbanen (1 tot 20 uur per week) niet significant verschillen als het gaat om de gemiddelde tijd die besteed wordt aan de zorg voor kinderen. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het totaal aantal waarnemingen van mannen met zeer jonge kinderen in kleine deeltijdbanen heel gering is. Ook voor grote deeltijdbanen (van 20 tot 32 uur per week) zijn de verschillen niet heel duidelijk aanwezig. Uitgaande van een

betrouwbaarheid van 99-procent kan de hypothese dat de gemiddelde tijd die mannen en vrouwen met zeer jonge kinderen en werkzaam voor 20 tot 32 uur besteden aan zorg voor kinderen gelijk is, niet aangenomen worden. Bij vrouwen en mannen met zeer jonge kinderen die minimaal 32 uur per week werkzaam zijn, zien we daarentegen duidelijke significante verschillen tussen de groepen; (bijna) voltijd werkende vrouwen besteden beduidend meer tijd aan de zorg voor hun kinderen dan hun mannelijke evenpolen.

Ten aanzien van de vergelijking van werkenden en niet-werkenden is getoetst of vrouwen met kind(eren) jonger dan 5 jaar en werkzaam op de arbeidsmarkt en vrouwen met kind(eren) jonger dan 5 jaar en niet-werkzaam op de arbeidsmarkt verschillen in hun tijdsbestedingspatroon. Tabel 2 laat zien dat hoewel de groepen significant verschillen in tijd besteed aan betaalde arbeid, huishoudelijk werk en het totaal aan activiteiten, zij niet significant verschillen in tijd besteed aan zorg voor kinderen. Ook is getoetst of vrouwen met kind(eren) jonger dan 5 jaar werkzaam op de arbeidsmarkt voor 1 tot 20 uur per week, voor 20 tot 32 uur per week en voor minimaal 32 uur per week verschillen in hun tijdsbesteding. De resultaten in tabel 2 laten zien dat geen sprake is van significante verschillen in gemiddelde tijd besteed aan zorg voor kinderen voor de drie groepen. Voor de andere tijdsbestedingscategorieën zijn deze verschillen wel significant. Ook voor mannen met kind(eren) jonger dan 5 jaar zijn voorgaande toetsen uitgevoerd. Evenals voor vrouwen laten de resultaten zien dat de gemiddelde tijd die werkende en niet-werkende mannen met kind(eren) jonger dan 5 jaar besteden aan zorg voor kinderen niet significant verschillend is, terwijl dit voor de overige activiteiten wel het geval is. Focussen we ons op de drie onderscheiden categorieën werkende mannen, dan zien we evenwel dat tijd besteed aan zorg lijkt af te nemen met een toenemende participatie.

Tobit-analyse

Bovenstaande beschrijvende analyses suggereren een niet eenduidige relatie tussen tijd besteed aan betaalde arbeid en tijd besteed aan zorg voor kinderen. Om meer inzicht te krijgen in deze relatie voeren we een ML-schatting van een Tobit-regressie uit. Tobit-analyse (zie Tobin, 1958) is met name geschikt voor die datasets waarbij een aanzienlijk deel van de respondenten de waarde 0 heeft voor de afhankelijke variabelen en waarbij, als gevolg daarvan, de verdeling van de afhankelijke variabele niet meer normaal is¹⁰. De resultaten van deze analyse zijn weergegeven in tabel 3.

---

¹⁰ De regressie coëfficiënten kunnen bij het gebruikte model geïnterpreteerd worden als OLS coëfficiënten, wanneer het Tobit-model gezien wordt als een modellering van een latente variabele waarvoor de

De resultaten van de Tobit regressie-analyses suggereren dat, na controle voor verschillende individuele kenmerken, de tijd die mannen en vrouwen besteden aan zorg voor kinderen is toegenomen gedurende afgelopen decennia. Deze toename in de tijd was, in lijn met de bevindingen uit de beschrijvende analyse, sterker voor vrouwen dan voor mannen en het sterkst voor vrouwen die (bijna) voltijds participeren op de arbeidsmarkt. Verder suggereren de Tobit-analyses een negatief verband tussen tijd besteed aan arbeid en tijd besteed aan zorg, zowel voor mannen als voor vrouwen. Echter, in overeenstemming met bevindingen uit de internationale literatuur (zie Bianchi, 2000, Booth et al., 2002, Bryant en Zick, 1996a, 1996b, Gershuny en Robinson, 1988, Nock en Kingston, 1988, Robinson en Godbey, 1999, Sandberg en Hofferth, 1999, Zick en Bryant, 1996), leidt een verhoging van de arbeidstijd tot een veel geringere verlaging van de zorgtijd. Voor mannen geldt dat elke 100 minuten die per dag besteed worden aan betaalde arbeid leiden tot een vermindering van de tijd besteed aan zorg voor kinderen van 4 minuten. Voor vrouwen is deze reductie 17 minuten. De bevindingen voor vrouwen liggen binnen de bandbreedte van resultaten uit de internationale literatuur. Nock en Kingston (1988) komen immers tot reducties van 22 tot 42 minuten aan zorgtijd voor kinderen voor elke 60 minuten arbeidsparticipatie, terwijl Zick en Bryant (1996) tot een reductie komen van drie minuten voor elke 60 minuten besteed aan betaalde arbeid. Voor mannen liggen onze bevindingen beneden het reductieniveau zoals geschat door Zick en Bryant (1996). Werkstatus lijkt nauwelijks invloed te hebben op deze verhouding voor vrouwen. Wordt meer tijd besteed aan huishoudelijk werk, dan leidt dat eveneens tot een reductie in tijd besteed aan zorg voor kinderen voor vrouwen: 100 minuten huishoudelijk werk per dag leiden tot een reductie van 11 minuten per dag. Voor mannen vinden we een tegengesteld effect. Verhoging van de tijd besteed aan huishoudelijk werk gaat samen met een verhoging van de tijd besteed aan zorg voor kinderen. Verder laten de resultaten in tabel 3 zien dat de werkstatus van een eventuele partner slechts van invloed is op de tijd die mannen aan zorg voor kinderen besteden. Mannen met partner (werkend en niet-werkend) besteden significant meer tijd aan zorg voor kinderen. Dit zou verklaard kunnen worden door het feit dat mannen na scheiding van hun partner veelal niet de “hoofdverzorger”¹¹ van de kinderen worden. Wat verder opvalt als we de coëfficiënten van de werkstatus van de partner bezien, is dat mannen met een werkende partner meer tijd besteden aan de zorg voor kinderen dan mannen met

---

“werkelijke” waarde van tijd besteed aan zorg voor kinderen waargenomen wordt voor alle individuen. Daar verondersteld kan worden dat vrijwel elke ouder van kinderen jonger dan 5 jaar op enig moment enige tijd besteed aan zijn of haar kinderen, lijkt de interpretatie in termen van een latente variabele redelijk (vgl. Gauthier et al., 2004).

¹¹ In de zin van dagen per week die zij doorbrengen met kind(eren).

een niet-werkende partner, terwijl deze relatie voor (bijna) voltijdswerkende vrouwen precies andersom ligt. De eerstgenoemde bevinding biedt ondersteuning aan de veronderstellingen binnen de huishoudensproductietheorie van Becker dat arbeid en zorg substitueerbaar zijn en invuld worden op basis van comparatieve voordelen van partners, de tweede niet. Het feit dat (bijna) voltijdswerkende vrouwen meer tijd lijken te besteden aan de zorg voor kinderen naarmate hun partner minder tijd besteed aan betaalde arbeid geeft eerder steun aan ideeën binnen het genderperspectief. Door minder tijd te besteden aan zorg voor kinderen zien mannen met een (bijna) voltijdswerkende vrouw zich gesterkt in hun manbeeld binnen hun relatie dat “leidt” onder de werkzaamheid van hun vrouw (zie Ferree, 1990) .

Opleiding geeft de effecten die ook in de literatuur veelvuldig gevonden zijn (zie Gauthier et al., 2004 voor een overzicht). Een hogere opleiding leidt tot meer tijd besteed aan zorg voor kinderen. Vrouwen met een hogere opleiding besteden per dag gemiddeld 45 minuten meer tijd aan zorg voor kinderen dan vrouwen zonder of met een lagere opleiding. Richten we ons op in deeltijd werkende vrouwen, dan is dit effect nog sterker. Mannen met een hogere opleiding besteden per dag gemiddeld 23 minuten meer tijd aan zorg voor kinderen dan mannen zonder of met een lagere opleiding.

Table 3 Tobit regressie voor tijd besteed aan zorg voor kinderen (in minuten per dag) voor vrouwen en mannen met tenminste één kind jonger dan 5 jaar, 1975-2000

Variabele	Alle mannen		Alle vrouwen		Vrouwen werkzaam 1-20 uur per/week		Vrouwen werkzaam 1-32 uur per week		Vrouwen werkzaam vanaf 32 uur per week	
	b	t	b	t	B	t	b	t	b	t
Leeftijd	-2.36	-30.56**	-5.70	-43.21**	-5.69	-20.69**	-5.61	-23.06**	-3.41	-5.93**
Jaar	0.99	53.86**	1.99	81.09**	2.18	38.90**	2.22	42.97**	3.05	15.71**
Aantal kinderen jonger dan 18 jaar	5.01	5.68**	9.17	6.90**	10.16	3.80**	8.88	3.59**	8.84	1.15
Opleiding = medium ^a	9.84	4.09**	17.20	6.14**	23.86	4.80**	24.22	5.34**	14.14	0.89
Opleiding = hoog ^a	23.28	9.37**	45.25	12.72**	51.41	8.62**	53.55	10.34**	32.74	2.33*
Partner werkend ^b	24.63	7.91**	20.98	5.54**	5.49	0.70	11.96	1.78	29.19	1.86
Partner niet werkend	20.72	7.63**	13.38	2.41	6.28	0.53	10.43	1.01	32.74	2.33*
Tijd besteed aan betaalde arbeid	-0.04	-8.44**	-0.17	-14.00**	-0.17	-6.74**	-0.16	-7.69**	-0.16	-4.03**
Tijd besteed aan huishoudelijk werk	0.19	12.98**	-0.11	-8.24**	-0.11	-3.89**	-0.09	3.89**	-0.02	-0.22
Constante	-3549.42	-72.87**	-3684.82	-78.46**	-4055.36	-37.86**	-4143.00	-41.87**	-5888.84	-15.49**
N-cases	1832		3153		718		875		132	
Left censored	361		185		40		46		12	
Log likelihood	-7855.06		-16733.77		-3754.77		-4583.27		-683.47	
Pseudo R ²	0.25		0.30		0.34		0.36		0.25	
AIC	8.59		10.62		10.49		10.50		10.52	

b = niet gestandaardiseerde regressie coëfficiënten; t=t-waarden.

* significant met 95 procent zekerheid; ** significant met 99 procent zekerheid.

^a De referentie categorie is lager dan Medium. Medium is middelbaar beroepsonderwijs, HAVO en VWO. Hoog is hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs.

^b De referentie categorie is geen partner.

Bron: eigen berekeningen op basis van Multinational Time Use Study data, w552.

Ook het aantal kinderen jonger dan 18 jaar in het huishouden geeft een in de literatuur bekend teken. Naarmate het aantal kinderen in een huishouden stijgt, neemt de tijd die mannen en vrouwen besteden aan zorg voor kinderen toe. Voor vrouwen blijkt dit effect groter dan voor mannen.

Conclusies en discussie

Tijd besteed aan zorg voor kinderen wordt niet meegenomen als productiviteitsmaatstaf en wordt ook niet opgenomen in de nationale rekeningen, maar kan evenwel beschouwd worden als een substantiële vorm van investering in kinderen (zie ook Gauthier et al., 2004). Zo concludeert een meerderheid van de door ons in beschouwing genomen internationale studies naar de relatie tussen arbeidsparticipatie van ouders, tijd besteed aan zorg voor kinderen en (cognitieve) ontwikkeling van kinderen dat een verhoging van de tijd besteed aan zorg voor kinderen door de ouders in positieve zin bijdraagt aan de ontwikkeling van de kinderen. Ook het Kabinet gaat uit van deze relatie in opgestelde (voorstellen voor wijzigingen van) verlofregelingen. Middels het bieden van verschillende verlofmogelijkheden poogt het Kabinet de tijd die ouders besteden aan zorg voor kinderen een positieve impuls te geven. Maar: is het aannemelijk dat een (tijdelijke) reductie van arbeidstijd leidt tot een verhoging van zorgtijd?

De resultaten in dit paper geven in lijn met de literatuur aan dat verlaging van de arbeidstijd in algemeenheid leidt tot een toename van de tijd besteed aan zorgen voor kinderen, zowel voor Nederlandse mannen als voor Nederlandse vrouwen. Echter, deze toename is relatief klein. Voor mannen met tenminste één kind jonger dan 5 jaar geldt dat elke 100 minuten reductie in tijd besteed aan betaalde arbeid per dag leidt tot een toename van tijd besteed aan zorg met 4 minuten. Voor vrouwen met tenminste één kind jonger dan 5 jaar bedraagt deze toename 17 minuten.

Dit paper laat verder zien tijd besteed aan zorg voor kinderen door vrouwen en mannen met tenminste één kind jonger dan 5 jaar duidelijk is toegenomen gedurende afgelopen decennia. Het aandeel van vrouwen in de tijd besteed aan zorg voor kinderen is evenwel niet af- maar toegenomen. Voor vrouwen wiens jongste kind nog niet-schoolgaand is, is de stijging het sterkst. Zo neemt de gemiddelde tijd besteed aan zorg voor kinderen door deze groep toe van 61 minuten per dag in de periode 1975-79 naar 147 minuten per dag in de periode 2000-04, terwijl ook de tijd besteed aan betaalde arbeid steeg. Voor mannen met tenminste één kind jonger dan 5 jaar verloopt deze ontwikkeling van gemiddeld 24 minuten per dag in 1975-79 naar 63 minuten per dag in de meest recente periode.

Voorts toont het paper aan dat voor de meest recente periode (1995-2004) voor vrouwen met tenminste één kind jonger dan 5 jaar nauwelijks sprake is van verschillen in tijd besteed aan zorg voor kinderen tussen niet werkende vrouwen, voor 1-20 uur per week werkzame vrouwen, voor 20 tot 32 uur werkzame vrouwen en voor minimaal 32 uur werkzame vrouwen. In de periode 1995-2004 besteedde de niet werkzame groep gemiddeld 97 minuten per dag aan zorg voor kinderen, de groep die werkzaam is voor 1 tot 20 uur per week 90 minuten, de groep die 20 tot 32 uur per week werkzaam is 95 minuten en de groep die meer dan 32 uur per week werkzaam is gemiddeld 77 minuten. Eerdere analyses hebben laten zien (Versantvoort, 2009) dat hoewel deze verschillen voor de voorgaande perioden groter waren, deze nauwelijks meer bedroegen dan gemiddeld 30 minuten per dag. Voor mannen blijkt werkstatus een grotere impact te hebben. Zo is de tijd die mannen met tenminste één kind jonger dan 5 jaar besteden aan zorg voor kinderen het hoogst voor mannen die werkzaam zijn in een kleinere deeltijd baan (1-20 uur per week) en aflopend naarmate het aantal werkzame uren stijgt. Echter, de tijd die mannen die niet werkzaam zijn op de arbeidsmarkt besteden aan zorg voor kinderen bedraagt gemiddeld slechts 7 minuten meer dan de tijd die (bijna) voltijd werkende mannen daaraan besteden.

De impact van de werkstatus van de partner blijkt verschillend te zijn voor mannen en vrouwen; terwijl meer tijd spenderen aan zorg voor kinderen als hun partner werkzaam is op de arbeidsmarkt, geldt voor (bijna) voltijdwerkende vrouwen het tegenovergestelde. Een mogelijke verklaring hiervoor biedt het *gender* perspectief dat stelt dat niet-werkzame mannen die een relatie hebben met voltijdwerkende vrouwen zich op andere manieren dan werk –bijvoorbeeld door relatief weinig tijd te besteden aan zorg- willen bevestigen in hun “man-zijn”. Hetzelfde zou kunnen gelden voor vrouwen binnen dergelijke relaties; door extra tijd te besteden aan zorg wordt hun “vrouw-zijn” bevestigd.

Bovenstaande resultaten dienen te worden gezien in de context van de beperkingen van dit paper. Zo gaan de analyses niet in op de effecten van *tijdelijke* arbeidstijdreductie, waarvan sprake is wanneer gekozen wordt voor een loopbaanonderbreking bijvoorbeeld via ouderschapsverlof, maar richten zij zich op de verschillen tussen voltijdwerkende, deeltijdwerkende en nietwerkende personen in tijd besteed aan kinderen. Op basis van inzichten uit de literatuur kan geconcludeerd worden dat voor mannen opname van (zorg)verlof niet automatisch leidt tot een toename van zorgtijd, terwijl voor vrouwen wel sprake is van een relatieve toename. Deze bevinding past evenwel in de algemene lijn die resulteert uit de analyses dat een reductie van arbeidstijd

resulteert zeer beperkte toename van zorgtijd voor mannen die minder dan een kwart van de toename voor vrouwen bedraagt. Verder gaan de analyses uit van cross-sectie data. Daardoor kunnen geen dynamische veranderingen meegenomen worden binnen een huishouden zoals de geboorte van een kind en de veranderingen die daaraan gerelateerd zijn zoals verandering van arbeidstijd, uitbesteden van zorg en huishoudelijk werk, afstemming van arbeidstijd tussen partners etc. Verder wordt geen onderscheid aangebracht tussen periode en cohort effecten bij het schetsen van de ontwikkelingen in tijdsbesteding. Het aanbrengen van dit onderscheid biedt mogelijkwerwijs een breder inzicht in de aard van de ontwikkelingen in tijd besteed aan zorg voor kinderen voor de verschillende in beschouwing genomen groepen. Een dergelijke analyse wordt beschreven in een complementair paper. Naast het aanbrengen van het onderscheid tussen periode en cohorteffecten vormt ook de endogeniteit van tijd besteed aan betaalde arbeid een aandachtspunt voor nader onderzoek.

Literatuur

Belsky, J. en D. Eggebeen (1991). Early and extensive maternal employment and young children's socioemotional development, *Journal of Marriage and the Family*, 53(4): 1083-1110.

Bianchi, S.M. (2000). Maternal employment and time with children: dramatic change or surprising continuity, *Demography*, 37(4): 401-414.

Bianchi, S.M., M.A. Milkie, L.C. Sayer en J.P. Robinson (2000). Is Anyone doing the Housework? Trends in the Gender Division of Household Labor, *Social Forces*, 79 (1), 191-228.

Blau, F. en A. Grossberg (1992). Maternal labor supply and children's cognitive development, *Review of Economics and Statistics*, 74 (3), 474-481.

Booth, C., A. Clarke-Stewart, D.L. Vandell, K. McCartney en M.T. Owen (2002). Child-care Usage and Mother-Infant "Quality Time", *Journal of Marriage and the Family*, 64(1): 16-26.

Brandt, B en E. Kvande (2002). Reflexive Fathers: Negotiating Parental Leave and Working Life (2002), *Gender, Work and Organization*, 9(2):186-203.

Brines, J. (1993). The Exchange Value of Housework, *Rationality and Society*, 5, 302-340.

Brines, J. (1994). Economic Dependency, Gender and the Division of Labor at Home, *American Journal of Sociology*, 100, 652-688.

Bryant, W.K. en C.D. Zick (1996a). Are We Investing Less in the Next Generation? Historical Trends in Time Spent Caring for Children, *Journal of Family and Economic issues*, 17: 365-391.

Bryant, W.K. en C.D. Zick (1996b). An Examination of Parent-Child Shared Time, *Journal of Marriage and the Family*, 58: 227-237.

Cherry, F.F. en E.L. Eaton (1968). Physical and Cognitive Development in Children of Low-Income Mothers Working in the Child's Early Years, *Child development*, 48(1): 158-166.

Desai, S., P. L. Chase-Lansdale en R. Michael (1989). Mother or Market? Effects of Maternal Employment on Intellectual Ability of 4-year-old Children. *Demography*, 26(4): 545-561.

Ferree, M.M. (1990), Beyond Separate Spheres: Feminism and Family Research, *Journal of Marriage and the Family*, 52, 866-884.

Gauthier, A., T. M. Smeedeng en F.F. Furstenberg jr. (2004), Are Parents Investing Less Time in Children?, *Population and Development Review*, 30(4), 647-671.

Gershuny, J. en J.P. Robinson (1988). Historical Changes in the Household Division of Labour, *Demography*, 25: 537-552.

Gershuny, J. en O. Sullivan (2003). Time Use, Gender, and Public Policy Regimes, *Social Politics*, 10(2): 205-228.

Gornick, J. en M. Meyers (2003). *Families That Work: Policies for Reconciling Parenthood and Employment*, New York: Russell Sage Foundation.

Greenstein, T. (1995). Are the 'most advantage' children truly disadvantaged by early maternal employment? Effects on child cognitive outcomes, *Journal of Family Issue*, 16(2): 149-169.

Hallerod, B. (2005). Sharing of Housework and Money Among Swedish Couples: Do They Behave Rationally?, *European Sociological Review*, 21(3), 273-288.

Harvey, E. (1999). Short-term and long-term effects of early parental employment on children of the National Longitudinal Survey of Youth, *Developmental Psychology*, 35(2): 445-459.

Hill, J.L., J. Waldfogel, J. Brooks-Gunn en W. Han (2005). Maternal employment and child development: A fresh look using newer methods, *Developmental Psychology*, 41(6): 833-850.

Hochschild, A. (1995). The Culture of Politics: Traditional, Postmodern, Cold-Modern, and Warm-Modern Ideals of Care, *Social Politics*, 2: 331-346.

- Hook, J. (2006). Care in Context: Men's Unpaid Work in 20 countries, 1965-2003, *American Sociological Review*, 71(4): 639-660.
- James-Burdumy, S. (2005). The effect of maternal labour force participation on child development, *Journal of Labour Economics*, 23 (1), 177-211.
- Knudsen, K. en K. Waerness (2008). National Context and Spouses' Housework in 34 Countries, *European Sociological Review*, 24(1): 97-113.
- Knijn, T. en M. Kremer (1997). Gender and the Caring Dimension of Welfare States: Toward Inclusive Citizenship, *Social Politics*, 4: 328-361.
- Leibowitz, A. (1977). Parental inputs and children's achievements, *Journal of human resources*, 12(2): 242-251.
- McDonald, P. (2000). Gender Equity, Social Institutions and the Future of Fertility, *Journal of Population Research*, 17: 1-16.
- Ministerie van Financiën (2009), *Miljoenennota 2009*, Ministerie van Financiën: Den Haag.
- Muller, Ch. (1995). Maternal employment, parent involvement, and mathematics achievement among adolescents, *Journal of Marriage and the Family*, 57(1): 84-100.
- Nock, S.L. en P.W. Kingston (1988). Time with children: The impact of couples' work-time commitments, *Social Forces*, 67(1): 59-85.
- Pailhé, A. en A. Solaz (2008). Time with children: Do fathers and mothers replace each other when one parent is unemployed?, *European Journal of Population*, 24: 211-236.
- Parcel, T.L. en E.G. Menaghan (1994). Early parental work, family social capital, and early childhood outcomes, *American Journal of Sociology*, 99, 972-1009.
- Rieber, M. en M. Womack (1968). The Intelligence of Preschool Children as Related to Ethnic and Demographic Variables, *Exceptional Children*, 34(8): 609-614.

- Robinson, J.P. en G. Godbey (1999). *Time for Life: The Surprising Ways Americans Use Their Time*. 2de ed. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Sandberg, J.F. en S.L. Hofferth (2001). Changes in Children's Time With Parents: United States, 1981-1997, *Demography*, 38: 423-436.
- Sandberg, J.F. en S.L. Hofferth (2005). Changes in Children's Time With Parents: A Correction, *Demography*, 42(2): 391-395.
- Seward, R.R., D.E. yeatts, L.K. Zottarelli en R.G. Fletcher (2006). Fathers taking parental leave and their involvement with children, *Community, Work and Family*, 9(1), 1-9.
- Shelton, B.A. en D. John (1993). Does Marital Status make a Difference?, *Journal of Family Issues*, 14, 401-420.
- Sorenson, A. en S. McLanahan (1987). Married Women's Economic Dependency, 1940-1980, *American Journal of Sociology*, 93, 659-687.
- Stafford, F. (1987). Women's work, sibling competition, and children's school performance, *American Economic Review*, 77,(5): 972-980.
- Sullivan en Coltrane (2008). *Men's Changing Contribution to Housework and Childcare*, Discussion Paper on Changing Family Roles, prepared for the 11th Annual Conference of the Council on Contemporary Families, University of Illinois: Chicago.
- Taskforce DeeltijdPlus (2008). *Eén plus één is drie. Werkplan*. Taskforce DeeltijdPlus: Den Haag.
- Tobin, J. (1958). Estimation of Relationships for Limited Dependent Variables, *Econometrica*, 26, 24-36.
- Vandell, D. en J. Ramanan (1992). Effects of Early and Recent Maternal Employment on Children from Low Income Families, *Child Development*, 63(4): 938-949.

Zick, C.D. en W.K. Bryant (1996). A New Look at Parents' Time Spent in Child Care: Primary and Secondary Time Use. *Social Science Research*, 25: 260-280.

Bijlage 1 – Samenstelling variabelen

Betaalde arbeid bestaat uit sommatie van de volgende variabelen AV1: Paid Work (welke bestaat uit 0101 Normal work, 0102 Unscheduled break at work, 0103 Scheduled break at work (eg meal), 0104 Other work-related activities), AV2: Paid Work At Home (bestaand uit 0201 Childminding, 0202 Running a catalogue, 0203 Job seeking paperwork at home, 0204 (Other) Job search activities, 0206 Other home-working (non-computer), 0207 Other home-working (computer), 0208 Work “brought home” (non-computer), 0209 Work “brought home” (computer) en AV3: Second Job (bestaand uit 0301 Second, third etc. job (for money), 0302 Other informal economic activity).

Huishoudelijk werk bestaat uit sommatie van de volgende variabelen AV6: Cooking, Washing Up (welke bestaat uit 0601 Food preparation, 0602 Baking, freezing foods, making jams, pickles, preserves, drying herbs, 0603 Washing up, putting away dishes, 0604 Making a cup of tea, coffee, etc., 0605 Set table AV7: Housework (welke bestaat uit 0701 Washing clothes, hanging washing out to dry, bringing it in, 0702 Ironing clothes, 0703 Making, changing beds, 0704 Dusting, hovering, vacuum cleaning, general tidying, 0705 Outdoor cleaning, 0706 Other manual domestic work, 0707 Housework elsewhere unspecified, 0708 Putting shopping away), AV9: Gardening, AV10: Shopping (bestaand uit 1001 Everyday shopping, shopping unspecified, 1002 Shopping for durable goods, 1003 Services for upkeep of possessions, 1004 Money services, 1005 Attending jumble sales, bazaars, etc., 1006 Video rental or return, 1007 Other service organizations or use (e.g. travel agent) en AV12: Domestic travel (bestaand uit 1201 Accompanying adult or child (i.e to doctor), 1202 Shopping/services (travel to/from), 1203 Care of others (travel), 1204 Posting a letter).

Zorg voor kinderen wordt gevormd door de variabele AV11: Childcare (bestaand uit 1101 Feeding and food preparation for babies and children, 1102 Washing, changing babies and children, 1103 Putting children and babies to bed or getting them up, 1104 Babysitting (i.e. other people’s children), 1105 Other care of babies, 1106 Medical care of babies and children, 1107 Reading to, or playing with babies and children, 1108 Helping children with homework, 1109 Supervising children, 1110 Other care of children, 1111 Care of children and babies – unspecified).